

اهمیت دره خرم آباد در توسعه پایدار گردشگری با رویکرد فراهم نمودن زمینه ثبت در میراث جهانی

مریم بیرانوندزاده

دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، پژوهشگر جهاد دانشگاهی لرستان، خرم آباد، ایران.

سیامک شرفی*

دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران.

نویخت سبحانی

دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۱

چکیده

گردشگری یکی از عوامل اصلی توسعه پایدار اقتصادی و اجتماعی بسیاری از کشورها بوده و شناسایی و تحلیل منابع گردشگری نقش مهمی در توسعه چشم‌انداز برنامه‌ریزی گردشگری ایفا می‌کند. دره خرم‌آباد در مرکز استان لرستان با وجود پتانسیل‌های طبیعی و تاریخی متعدد گردشگری و معرفی آن به‌عنوان یکی از نخستین سکونتگاه‌های بشری، تاکنون به دلایل متعددی در فهرست میراث جهانی ثبت نشده است. پژوهش حاضر باهدف، مطالعه اهمیت دره خرم‌آباد در توسعه پایدار گردشگری استان و فراهم نمودن زمینه ثبت آن در فهرست جهانی تدوین شده است. روش تحقیق تحلیلی-میدانی و جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از مدل SWOT، TOPSIS و AHP استفاده شده است. همچنین در زمینه اهمیت اثر در رابطه با ثبت جهانی، ملاک‌های اجرایی کنوانسیون میراث جهانی معیارهای بوده‌اند که در این پژوهش ملاک عمل قرار گرفته‌اند. نتایج حاصل از تحلیل AHP نشان داد که در بین مؤلفه‌های مورد ارزیابی در بخش طبیعی وجود دریاچه‌ها و آب‌بندها در سطح شهر، از مؤلفه‌های فرهنگی وجود موزه‌ها تاریخی و فرهنگی معتبر و در بین مؤلفه‌های تفریحی وجود پارک‌های بزرگ، بیشترین اهمیت را در بین قابلیت‌های گردشگری دره خرم‌آباد داشته‌اند. هم‌چنین بررسی مؤلفه‌های اثرگذار بر توسعه گردشگری دره خرم‌آباد و فراهم نمودن زمینه ثبت جهانی بیانگر این است که بهره‌گیری از سیستم مشارکتی مردم، سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی، امنیت و رضایت در مناطق گردشگری، تنوع‌بخشی به امکانات و خدمات گردشگری، تبلیغات و اطلاع‌رسانی خدمات گردشگری و تخصیص تسهیلات بانکی و حمایت‌های قانونی، رتبه اول تا پنجم را در توسعه گردشگری دره خرم‌آباد دارند.

واژگان کلیدی: گردشگری پایدار، جاذبه‌های گردشگری، دره خرم‌آباد.

*مقاله حاضر مستخرج از طرح پژوهشی با همین عنوان به کارفرمایی اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان لرستان می‌باشد.

مقدمه

گردشگری بزرگ‌ترین صنعت خدماتی جهان از نظر درآمدزایی (Mohammad Yeganeh et al, 2021:194) و یکی از پویاترین صنایع جهان محسوب می‌شود (Goeldner & Ritchie, 2003: 21) و عموم کشورها در تمام مراحل توسعه به‌طور فزاینده‌ای به آن وابسته‌اند. افزون بر این بسیاری از برنامه ریزان و سیاستمداران توسعه نیز از صنعت گردشگری به‌عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند (Ebrahim zadeh et al, 2015: 1). به‌طوری‌که بسیاری از کشورها صنعت گردشگری را به‌عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می‌دانند (Lee & Liu, 2011: 413). امروزه بهره‌برداری بهینه از امکانات و توان‌های بالقوه و بالفعل هر سرزمین در چارچوب اهداف توسعه پایدار به‌صورت یکی از دغدغه‌های اصلی محلی، ملی و بین‌المللی درآمده است (Negaresh et al, 2013: 1). نکته‌ای که باید در نظر داشت شناسایی استعدادها، پتانسیل‌ها و ظرفیت مکان‌های گردشگری است تا با سرمایه‌گذاری بهینه بتوان در جهت توسعه پایدار هر چه بیشتر این مناطق گام برداشت (Zivyar et al, 2013: 73). توسعه پایدار یکی از مهم‌ترین راهبردهای توسعه محسوب می‌شود که ضرورت‌های مطرح‌شده به‌منظور جذب گردشگر و افزایش درآمد، لزوم شناخت و استفاده عملی از جاذبه‌های توریستی و اکوتوریستی مؤثر در گردشگری را ایجاد کرده است. میراث فرهنگی دارای ارزش تاریخی، اجتماعی و مردم‌شناسی است و به‌عنوان عاملی برای توسعه پایدار محسوب می‌شود (Xiao et al, 2018: 389). توسعه پایدار برای گردشگری باید باهدف بهبود کیفیت زندگی ساکنان، به‌بینه‌سازی منافع اقتصادی و حفاظت از محیط‌زیست طبیعی جوامع کمک کند و موجب فراهم کردن تجربه‌ای باکیفیت بالا برای بازدیدکنندگان و گردشگران شود (Choi & Sirakaya, 2006: 1275). اما تاکنون فعالیت‌های گردشگری با شرایط و اصول اصلی پایداری منطبق نبوده‌اند و به قول هیگهام، صنعت گردشگری به‌جز طرح حرف‌ها و شعارهای توخالی، در عمل کار عمده‌ای برای تحقق اهداف توسعه پایدار نکرده است (Smith, 2005: 7). در سال‌های اخیر تعداد گردشگران بین‌المللی در سراسر جهان افزایش یافته است و از این حیث، شهرهای دارای آثار تاریخی و هنری یکی از مطلوب‌ترین مقاصد گردشگری هستند که شاهکارهای هنر و معماری را در محیطی فرهنگی به نمایش می‌گذارند (De Luca et al, 2020:1). کشور ایران اگرچه از لحاظ ابنیه و آثار تاریخی در میان ۹ کشور برتر دنیا قرار دارد و حتی از نظر جاذبه‌های اکوتوریستی نیز جزء ۱۰ کشور برتر دنیا محسوب می‌شود (Tayebi et al, 2008: 25). با این حال، کشور ایران به‌طور اعم و شهرهای آن به‌طور اخص، باوجود برخورداری از میراث تاریخی کهن و جاذبه‌های طبیعی فراوان و منحصر به فرد تاکنون نتوانسته‌اند آن‌طور که شایسته است از منابع و ظرفیت‌های گردشگری استفاده کافی کنند (Ghaderi and Earabi, 2019: 260). هم‌چنین کشور ایران فاصله زیادی تا دستیابی به گردشگری پایدار دارد (Mousaei et al, 2012: 25). شهر خرم‌آباد در مرکز استان لرستان، اگرچه از طرف سازمان ملل به‌عنوان پایلوت برای اجرای طرح توسعه پایدار شهری از طریق گردشگری برگزیده شده است (Iranian cultural heritage, handicrafts and

tourism (organization, 2009)، اما عدم رسیدن به اصول گردشگری پایدار در دره خرم‌آباد (بخش جنوبی شهر خرم‌آباد)، با وجود پتانسیل‌های طبیعی و تاریخی متعدد که قدمت سکونت در آن بر اساس جدیدترین یافته‌های باستان‌شناسی بیش از ۵۴۰۰۰ سال است (Bazgir, 2017: 2)، باعث شده تا علیرغم تلاش‌های فراوان، تاکنون زمینه ثبت این دره در میراث جهانی بدون نتیجه باقی بماند. بنابراین در این تحقیق کاربردی که با روش تحلیلی- میدانی انجام شده است، هدف بررسی و تحلیل ویژگی‌های گردشگری محدوده دره خرم‌آباد و ارائه راهکارهای لازم جهت ثبت دره در میراث جهانی می‌باشد.

مبانی نظری

اخیراً، تحقیق در مورد حفاظت از میراث جهانی برجسته و توسعه گردشگری در سایت‌های میراث طبیعی جهانی توجه محققان را به خود جلب کرده است، زیرا ارزش زیبایی شناختی مناظر طبیعی یک نیروی محرکه قدرتمند برای توسعه گردشگری است (Zhang et al., 2023). تحقیقات در مورد گردشگری پایدار بر محیط‌های طبیعی و مناطق حفاظت شده متمرکز شده است، علیرغم این واقعیت که اکثر جمعیت جهان در مناطق شهری زندگی می‌کنند و اکثر سفرها در شهرها انجام می‌شود (Dodds & Joppe, 2003). در اروپا، گردشگری شهری ۳۰ درصد از سفرها و ۲۰ درصد از اقامت‌های شبانه را در بر می‌گیرد و به ترتیب رتبه‌های دوم و سوم را در بین انواع مقصد گردشگری دارد. با اینکه شهرهای بزرگ به‌عنوان مهم‌ترین مقاصد گردشگری استدلال می‌شوند و گردشگری جزء مهمی از اقتصاد در بیشتر شهرهای بزرگ شده است، اما بازار گردشگری شهری به‌سرعت در حال گسترش است (Law, 2002). شرایط مطلوب بازار گردشگری بسیاری از برنامه ریزان شهری را وسوسه می‌کند تا توسعه گردشگری را به بخش مهمی از سیاست شهری تبدیل کنند. گردشگری نه تنها نشان دهنده یک فعالیت عمده اقتصادی و مولد درآمد و اشتغال است، بلکه از طریق تأثیر آن بر ایجاد اشتغال، توزیع مجدد درآمد و فقرزدایی، توسعه اجتماعی را ارتقا می‌دهد. در عین حال توسعه گردشگری عامل مهمی برای چندین اختلال نامطلوب اجتماعی، فرهنگی و محیطی است (Timur & Getz, 2009). برگ (۱۹۹۲) معتقد است که توسعه گردشگری شهری باید جزء لاینفک استراتژی توسعه شهر باشد. به گفته وی، سیاست گردشگری شهری با توسعه پایدار گردشگری است و برای توسعه پایدار گردشگری شهری سیاست‌هایی را پیشنهاد می‌کند که در ارتباط با محصول، قیمت، توزیع و ترویج است. او به‌نوعی بر چشم انداز رویکرد استراتژیک برای بازاریابی مقاصد شهری تأکید دارد (Berg, 1992). با این حال، پیرس خاطر نشان می‌کند که گردشگری «گاهی اوقات نه چندان صریح، از سیاست‌ها یا طرح‌های شهری گسترده‌تر به‌جای یک استراتژی بخشی مجزا و متمایز بخشی است (Pearce, 2001).

پیشینه پژوهش

امروزه اهمیت صنعت گردشگری باعث شده است که دامنه وسیعی از تصمیم سازی‌های راهبردی و اجرایی در سطح کشورهای دارای جاذبه‌های گردشگری، برای توسعه این صنعت به اجرا درآید. گردشگری پایدار در سطح شهرها می-

تواند سطح زندگی و رفاه عمومی مردم را بالا ببرد و به عنوان منبع پایدار اقتصادی با گردشگری مالی بالا ظاهر شود و این بدان معناست که بخش اقتصاد گردشگری شهری دارای منفی برای عموم جامعه بوده و سرمایه‌گذاری جهت ارتقاء کمی و کیفی عناصر وابسته به اقتصادی گردشگری شهری دارای توجیه اقتصادی، اجتماعی و کالبدی است. تغییرات فضایی بخش‌های مختلف شهرها از جمله شبکه خیابان‌ها، بافت‌های مسکونی و سایر بخش‌های تشکیل دهنده شهر را در برمی‌گیرند. گردشگری می‌تواند با ایجاد تغییر در مؤلفه‌های مختلفی مانند اقتصادی، جمعیت و فرهنگ و دیگر خصوصیات اجتماعی، در تغییرات فضایی شهرها مؤثر باشد (Hajinejad et al, 2010). بنابراین با توجه به اهمیت گردشگری در توسعه اقتصادی کشورها، تاکنون مطالعات زیادی در زمینه انواع مختلف گردشگری که با اهداف، روش و تکنیک‌های متعددی کار شده‌اند، در سطح بین‌المللی و داخل کشور انجام شده است که در زیر به چند مورد از آن‌ها که مرتبط با موضوع تحقیق هستند، اشاره شده است. شهابیان (۱۳۹۰) بررسی نقش و اثرات گردشگری شهری در توسعه پایدار شهر (با تأکید بر ادراک ساکنان سرعین) را بررسی نموده است. نتایج نشان داد که گردشگری شهری در عین حال که اثرات مثبت اقتصادی انکارناپذیری بر جامع شهری دارد، در کنار خود آثار متنوع (مثبت و منفی) اقتصادی، اجتماعی و محیطی را نیز در شهر میزبان ایجاد می‌نماید (Shahabian, 2011). کاظمی و همکاران (۱۳۹۱) به تدوین و اولویت‌بندی استراتژی‌های مناسب توسعه گردشگری پایدار در استان لرستان پرداخته و نتیجه گرفتند که ایجاد اشتغال و افزایش قیمت املاک به ترتیب مهم‌ترین نیروها در بین نیروهای ترغیب‌کننده و بازدارنده بودند. در میان استراتژی‌های ارائه شده، استراتژی بهره‌گیری بهینه و هدفمند از افزایش انگیزه مسافرت در بین مردم در جهت بهره‌برداری از جاذبه‌ها و فرآورده‌های توریستی به منظور ایجاد اشتغال و درآمد برای مردم استان، به عنوان بهترین استراتژی پیشنهاد می‌گردد (Kazemi et al., 2012). سرایی و شمشیری (۱۳۹۲) وضعیت گردشگری در شهر شیراز در راستای توسعه پایدار با استفاده از تکنیک SWOT را مطالعه نموده‌اند. نتایج نشان داد که شهر شیراز به دلیل موقعیت و آثار بسیار برجسته تاریخی، فرهنگی، هنری و ادبی خود در موقعیت تهاجمی/رقابتی قرار دارد و ظرفیت تبدیل شدن به یکی از بزرگ‌ترین مراکز توریستی ایران در سطح بین‌المللی را داراست. هم‌چنین بزرگ‌ترین مانع در راه رسیدن به این هدف ناتوانی سیاسی - مدیریتی، مالی و تجهیزاتی شهر، مدیریت غیرتخصصی و ناکارآمد، ضعف زیرساخت‌ها و تبلیغات است (Saraei and Shamshiri, 2013). کشاورز و همکاران (۱۳۹۵) تحلیل راهبردهای توسعه گردشگری پایدار بر اساس مدل ماتریس داخلی - خارجی و تحلیل استراتژیک سوات در شهرستان خرم‌آباد را بررسی نموده و نتیجه گرفتند که توسعه جاذبه‌های گردشگری طبیعی و فرهنگی - تاریخی، گسترش ارتباطات، همایش‌های سراسری باهدف توسعه بیشتر گردشگری، ایجاد زمینه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، استقرار مدیریت یکپارچه، ایجاد وحدت رویه در عملکرد سازمان‌های دخیل در امور گردشگری شهری و جلوگیری از اتلاف منابع انسانی و مالی و فنی، با ارائه خدمات مطلوب‌تر به گردشگران، حفاظت و توسعه منابع و امکانات موجود، نقش مؤثرتری در نیل به اهداف توسعه پایدار گردشگری شهر خرم‌آباد ایفا خواهد کرد (Keshavarz et

(al., 2016). سرایی و همکاران (۱۳۹۷) راهبرد توسعه گردشگری پایدار در شهر نی‌ریز با استفاده از تحلیل استراتژیک SOAR را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که شهر نی‌ریز از نقاط قوت و فرصت بی‌شمار در زمینه توسعه گردشگری پایدار برخوردار است که در صورت توسعه این صنعت، نتایجی همچون کاهش نرخ بیکاری، افزایش مراکز خدماتی و پذیرایی، کاهش هزینه اقامت گردشگران، افزایش سرانه فضای تفریحی را به دنبال خواهد داشت (Saraei et al., 2018). نیتی (۲۰۲۰) به تحلیل و بررسی نقش منابع گردشگری در توسعه پایدار گردشگری شهر حیدرآباد هند پرداخته است. در این تحقیق ۵۴ محل به‌عنوان بهترین مکان‌های گردشگری در داخل و اطراف شهر حیدرآباد شناسایی و تحلیل شده‌اند (Nieati, 2020). اسمایلو و همکاران (۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان استفاده از میراث تاریخی به‌عنوان یک عامل در توسعه گردشگری، تجربه کشورهای اروپای شرقی در زمینه استفاده از میراث تاریخی شهرها باهدف توسعه اجتماعی و اقتصادی را مورد بررسی قرار داده‌اند (Ismagilova et al., 2015). ایلیو گرگداکی^۱ و همکاران (۲۰۱۷) توسعه پایدار گردشگری بر اساس تقویت میراث فرهنگی در شهر نفاکتوس^۲ در غرب یونان را بررسی نموده و نتیجه گرفتند که منطقه پتانسیل بالایی برای توسعه گردشگری پایدار دارد (Iliopoulou-Georgudaki et al., 2017). سوزوکی و تاکاگی^۳ (۲۰۱۸) ارزیابی ژئوسایت‌های ژئوپارک چی چی بیو^۴ در ژاپن را جهت مدیریت و برنامه‌ریزی پایدار در ژئوتوریسم با استفاده از مدل‌های کمی و در جهت شناسایی نقاط قوت و ضعف آن‌ها مطالعه نموده‌اند (Suzuki and Takagi, 2018). مقصودی و همکاران (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان توسعه ژئوتوریسم در بیابان لوت به‌عنوان یک میراث جهانی، پس از شناسایی جاذبه‌های ژئوتوریستی و با استفاده از روش بریلها^۵ و شناسایی مناطق مناسب برای توسعه ژئوتوریسم با روش Fuzzy AHP نتیجه گرفتند که رودخانه شور، مگایاردانگ‌ها، تپه‌های خطی، فلات بازالتی گندم بریان و شهر خیالی لوت دارای بالاترین ارزش ژئوتوریستی و غرب، شمال شرق و جنوب شرق بیابان لوت، مناسب‌ترین مناطق برای توسعه ژئوتوریسم هستند (Maghsoudi et al., 2018). مقصودی و همکاران (۲۰۱۹) به شناسایی، ارزیابی و اولویت‌بندی ژئومورفوسایت‌های شهرستان خرم‌آباد در راستای توسعه گردشگری پایدار پرداخته و نتیجه گرفتند که ژئومورفوسایت مخمل کوه در ابتدای دره خرم‌آباد، بیشترین اهمیت را در توسعه گردشگری محدودده مورد مطالعه دارد (Maghsoudi et al., 2019). مرادی پور و همکاران (۲۰۲۰) به بررسی ژئوسایت‌های محدودده شهر خرم‌آباد در راستای توسعه ژئوتوریسم پرداختند. نتایج نشان داد که در بین ۳۲ ژئوسایت شناخته‌شده در محدودده شهر، قلعه فلک الافلاک

1 - Iliopoulou-Georgudaki

2. Nafpaktos

3 -Suzuki and Takagi

4 -Chichibu

5 - Brilha

اهمیت دره خرم آباد در توسعه پایدار گردشگری با رویکرد فراهم نمودن زمینه ثبت در میراث جهانی... ۱۱۵.

دارای بیشترین اهمیت در راستای توسعه ژئوتوریسم شهر خرم آباد می باشد (Moradipour et al., 2020). جان رنه و همکاران (۲۰۲۰) توسعه گردشگری در سایت میراث جهانی دره لویر در فرانسه را مورد بررسی قرار داده و نتیجه گرفتند که توسعه گردشگری در این دره با چالش هایی مانند اقامت کوتاه مدت گردشگران، رشد آهسته در تعداد گردشگران، تعداد بازدیدکنندگان نابرابر بین قلعه ها و نقش مبهم وضعیت میراث جهانی در تصویر مقصد روبرو است (Jean-René et al., 2020).

بررسی نتایج پیشینه پژوهش نشان می دهد که در تحقیقات مشابه، بررسی و معرفی منابع و جاذبه های گردشگری و رتبه بندی این جاذبه ها با استفاده از مدل های مرسوم مد نظر بوده است، در حالی که در تحقیق حاضر هدف بررسی و تحلیل قابلیت ها و ارائه راهکارها جهت ثبت جهانی دره خرم آباد در میراث جهانی به عنوان مهمترین اولویت توسعه گردشگری در استان لرستان می باشد.

مواد و روش ها

ابزار گردآوری داده ها مبتنی بر منابع کتابخانه ای، پرسشنامه محقق ساخته، داده های گردشگری و نقشه های توپوگرافی ۱:۲۵۰۰۰ می باشد. هم چنین از نرم افزارهای Arc GIS و SPSS و از مدل های AHP، TOPSIS و SWOT در مراحل مختلف تحقیق استفاده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه، ۳۰ نفر از کارشناسان صاحب نظر در حوزه گردشگری می باشند. در مرحله اول، جاذبه های تاریخی، طبیعی، ورزشی، تفریحی و فرهنگی محدوده مورد مطالعه با استفاده از اسناد و منابع مختلف گردآوری شد. سپس معیارهای اثرگذار بر اساس نظرات کارشناسان و متخصصین مورد ارزیابی قرار گرفته و استخراج شدند.

در مرحله دوم، به شناسایی و ارزیابی نقاط ضعف و قوت داخلی، فرصت ها و تهدیدات پیش روی توسعه گردشگری در دره خرم آباد پرداخته شد. در مرحله سوم، رتبه بندی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری دره خرم آباد با استفاده از مدل تاپسیس و رتبه بندی کلی عوامل اثرگذار بر توسعه گردشگری در دره خرم آباد بر اساس آزمون فریدمن انجام شد. در پایان به تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از بررسی و تحلیل مدل ها و ارائه نتایج پرداخته شد.

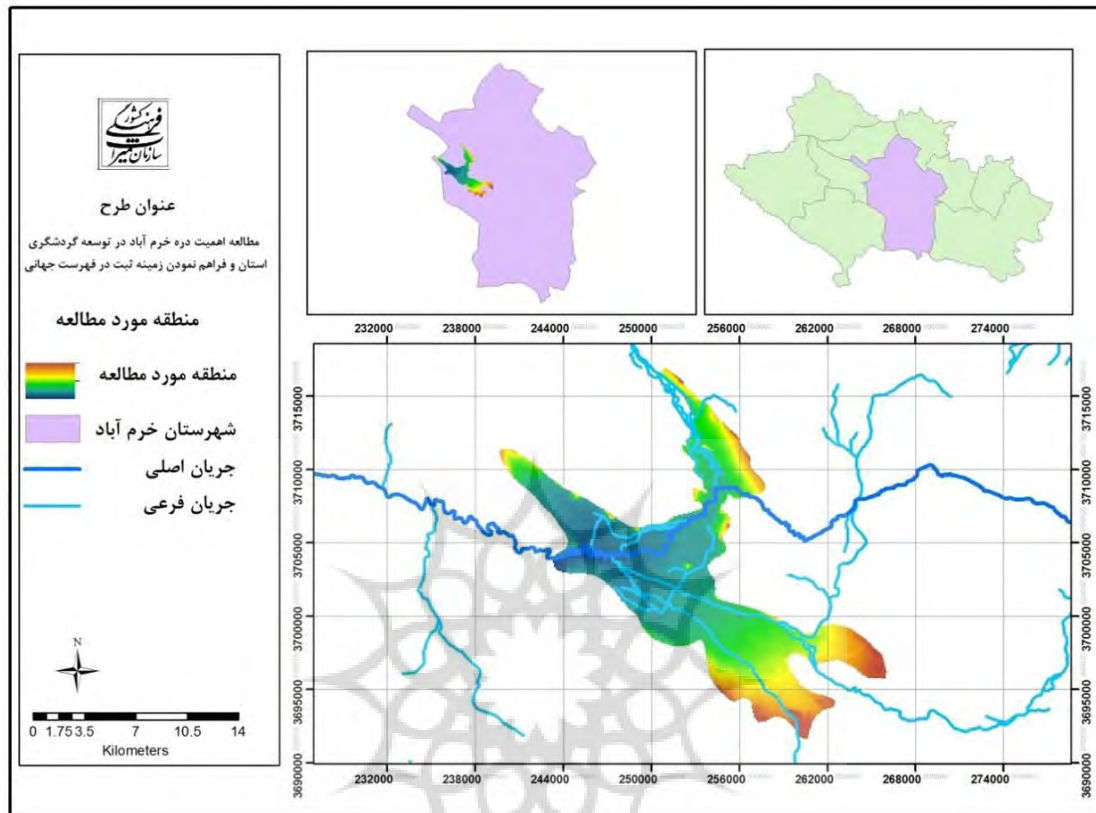
محدوده مورد مطالعه

محدوده دره فراتر از محیط شهری خرم آباد در مرکز استان لرستان قرار دارد. این دره از قدیمی ترین سکونت گاه های بشری است که وجود چندین غار و پناهگاه صخره ای دوران پیش از تاریخ در حاشیه آن گواهی این مدعاست (sharafi et al, 2016: 208). محدوده دره بین 33° تا $33^{\circ} 50'$ عرض شمالی واقع شده است. حداقل ارتفاع محدوده مورد مطالعه ۱۱۳۵ متر و حداکثر ارتفاع آن ۱۴۳۶ متر از سطح دریاست. مساحت محدوده مورد مطالعه ۱۶۰ کیلومتر مربع می باشد. راه دسترسی به محدوده مورد مطالعه، جاده سراسری خرم آباد - تهران است که از داخل دره عبور می کند. واقع شدن دره بر سر راه سراسری شمال - جنوب یکی از ویژگی های منحصر به فرد آن به

شمار می‌رود. شهر خرم‌آباد با ۳ منطقه شهری و ۲۴ ناحیه در مرکز این دره واقع شده است. ساکنین شهر خرم‌آباد همگی مسلمان و دارای مذهب شیعه می‌باشند و اکثراً لر زبان و لک زبان می‌باشند. جمعیت شهر در طی ادوار گذشته، دچار تغییرات و تحولات زیادی گردیده است، به طوری که جمعیت شهر از سال ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۹۵ بر اساس سرشماری‌های رسمی کشور از ۳۸۶۷۶ نفر به ۳۷۳۴۱۶ نفر رسیده است (Statistical centre of Iran, 2016).

صنعت، کشاورزی و دامداری اساس اقتصاد شهر خرم‌آباد را تشکیل می‌دهند. بر اساس سالنامه آماری سال ۱۳۹۵، جمع کل شاغلان شهر ۱۱۴۳۱۱ نفر است و بیشترین آن‌ها در بخش صنعت و کشاورزی مشغول هستند. به طور کلی وضعیت اشتغال در شهر خرم‌آباد از شرایط مطلوبی برخوردار نیست و نرخ بیکاری در بین سنین ۱۹ تا ۲۴ سال ۳۵/۵ درصد است.

اطراف دره توسط ارتفاعات سفیدکوه، مخمل کوه و شیرکشان احاطه شده است. به دلیل وجود این ارتفاعات کارستی (آهکی) در اطراف دره، منابع آب زیرزمینی غنی در محدوده دره و شهر خرم‌آباد وجود دارد. رودخانه دائمی خرم‌آباد با روند شمالی - جنوبی از مرکز و رودخانه فصلی کرگانه به روند شرقی - غربی از دره عبور می‌نماید. از نظر تقسیمات زمین شناسی، محدوده دره خرم‌آباد در زون زاگرس چین خورده واقع شده و به تبعیت از روند رشته کوه‌های زاگرس، امتداد شمال غربی - جنوب شرقی دارند. بررسی نقشه زمین شناسی ۱:۱۰۰۰۰۰ نشان می‌دهد که واحدهای آبرفتی از شمال تا جنوب دره بیش از نیمی از مساحت محدوده مورد مطالعه را در بر گرفته‌اند که دلیل آن عبور رودخانه خرم‌آباد می‌باشد. به دلیل شکل دره‌ای محدوده مورد مطالعه و به تبعیت از رشته کوه‌های زاگرس، در اغلب ماه‌های سال شرایط آب و هوایی مدیترانه‌ای و معتدل حاکم است، به طوری که دارای زمستان‌های ملایم و تابستان‌های گرم می‌باشد. متوسط بارندگی حدود ۵۰۰ میلی متر و متوسط دما ۲۵ درجه سانتی‌گراد است. تیر ماه با دمای ۴۰ درجه سانتی‌گراد و بهمن ماه با ۱۰ درجه سانتی‌گراد به ترتیب گرم‌ترین و سردترین ماه‌های سال هستند. در شکل ۱، موقعیت دره خرم‌آباد در شهرستان خرم‌آباد و استان لرستان نشان داده شده است.

شکل ۱. موقعیت دره خرم آباد (Source: authors, 2018)

Figure 1: Tourist attractions in Khorram Abad Valley

یافته‌ها

به‌طور کلی جاذبه‌های گردشگری محدوده دره خرم‌آباد را می‌توان در ۴ گروه طبیعی، علمی- تحقیقاتی، مذهبی و تاریخی- فرهنگی تقسیم‌بندی نمود (جدول ۱ و شکل ۲).

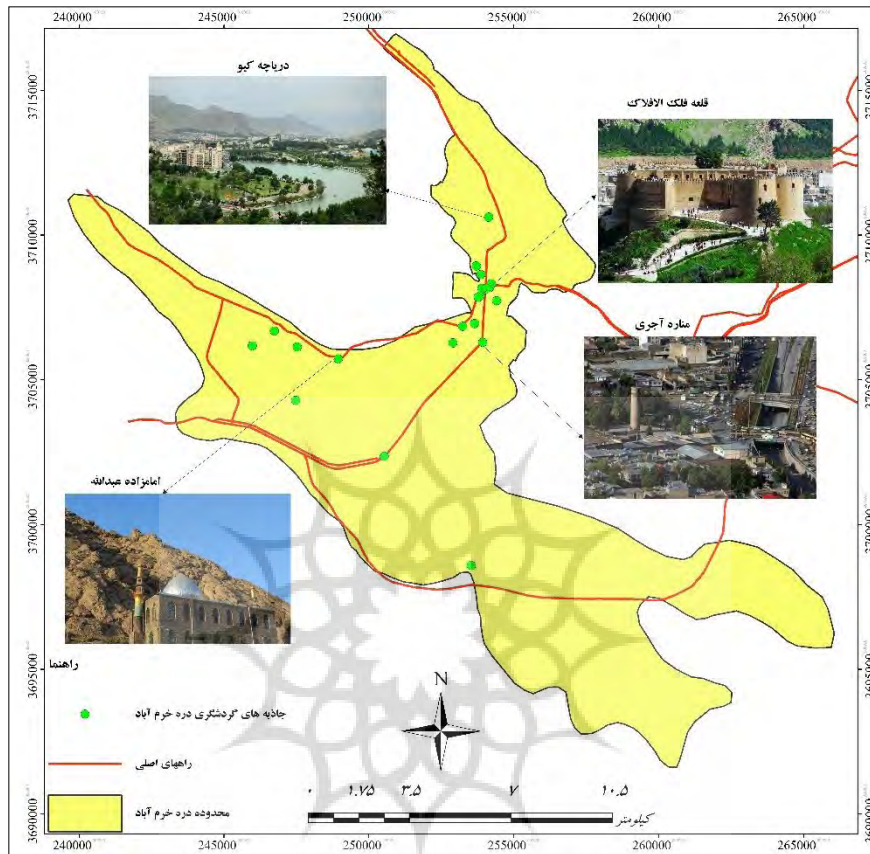

جدول ۱. جاذبه‌های گردشگری دره خرم‌آباد

Table 1: Khorramabad Valley tourist attractions

نوع جاذبه	نام جاذبه
تاریخی	قلعه فلک الافلاک
تاریخی	سنگ نوشته
تاریخی	منار آجری
زیارتی	امامزاده زید ابن علی (ع)
تاریخی	پل شاهپوری (طاق پیل اشکسته) خرم‌آباد
تاریخی	پل آجری یا صفوی (گچپ) - خرم‌آباد
تاریخی	خانه آخوند ابو (شیخ ابو)
تاریخی	حمام گچ
تاریخی	زورخانه طیب
مصنوعی (انسان‌ساز)	دریاچه کیو
تاریخی - طبیعی	گرداب سنگی (گرداو بردینه)
طبیعی	پارک جنگلی مخملکوه
طبیعی	غار کلدر
انسان‌ساز - علمی - تحقیقی	رصدخانه کاسپین
انسان‌ساز	مجتمع تفریحی گردشگری بام لرستان
زیارتی	امامزاده سید علی و ابوالوفاء (دو برادران)
انسان‌ساز	بوستان بهشت و باغ پرندگان
تاریخی	خانه کشفی
تاریخی	خانه چاغروند (پورا بوالقاسمی)
تاریخی	کاروانسرای میرزا سید رضا
تاریخی	آسیاب گبری - خرم‌آباد
تاریخی	معبد مهری (بابا عباس)
تاریخی	مقبره جلاله
تاریخی	مقبره میر سید علی
طبیعی	غار قهری
طبیعی	غار کنجی
طبیعی	غار یافته
تاریخی - طبیعی	آسیاب آبی سراب نیلوفر
تاریخی - طبیعی	سنگ نوشته سراب چنگایی

Source: cultural heritage, handicrafts and tourism organization, Lorestan province, 2018

شکل ۲- پراکنش جاذبه های گردشگری دره خرم آباد

Figure 2: Distribution of tourist attractions in Khorram Abad Valley

جهت تحلیل وضعیت گردشگری دره خرم آباد؛ مهم ترین قابلیت های موجود در دره خرم آباد که شامل قابلیت های طبیعی، فرهنگی- تاریخی و مذهبی، تفریحی و ورزشی می باشند، شناسایی (جدول ۱) و جهت میزان تأثیرگذاری آن ها از دیدگاه و نظرات گردشگران استفاده و نتایج مطالعات با مدل AHP-SWOT مورد تحلیل قرار گرفت (جدول ۲).

جدول ۲. شاخص‌های طبیعی مورد ارزیابی در خرم‌آباد

Table 2: Natural indicators evaluated in Khorram Abad valley

شاخص	ماتریس مقایسات نرمال شده							رتبه	
	وجود چشمه‌های جاری در شهر	وجود دریاچه‌ها و آب‌بندها در سطح شهر	کوه‌های سر به فلک کشیده اطراف شهر	پوشش گیاهی و جنگلی اطراف شهر	توپوگرافی شهری	آب‌وهوای مطبوع به‌واسطه شرایط جغرافیایی	وجود رودخانه‌ها و آب‌های جاری در شهر		
وزن معیارها	۰.۲۶۴	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
رتبه	۰.۲۶۴	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
وجود چشمه‌های جاری در شهر	۰.۲۶۴	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
وجود دریاچه‌ها و آب‌بندها در سطح شهر	۰.۴۲۹	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
کوه‌های سر به فلک کشیده اطراف شهر	۰.۳۳۳	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
پوشش گیاهی و جنگلی اطراف شهر	۰.۲۳۵	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
توپوگرافی شهری	۰.۱۲۸	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
آب‌وهوای مطبوع به‌واسطه شرایط جغرافیایی	۰.۱۷۶	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
وجود رودخانه‌ها و آب‌های جاری در شهر	۰.۰۹۱	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
رتبه	۰.۲۶۴	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
وزن معیارها	۰.۲۶۴	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
رتبه	۰.۲۶۴	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
وجود چشمه‌های جاری در شهر	۰.۲۶۴	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
وجود دریاچه‌ها و آب‌بندها در سطح شهر	۰.۴۲۹	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
کوه‌های سر به فلک کشیده اطراف شهر	۰.۳۳۳	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
پوشش گیاهی و جنگلی اطراف شهر	۰.۲۳۵	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
توپوگرافی شهری	۰.۱۲۸	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
آب‌وهوای مطبوع به‌واسطه شرایط جغرافیایی	۰.۱۷۶	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱
وجود رودخانه‌ها و آب‌های جاری در شهر	۰.۰۹۱	۰.۴۲۹	۰.۳۳۳	۰.۲۳۵	۰.۱۲۸	۰.۱۷۶	۰.۰۹۱	۰.۲۲۹۵	۱

Source: authors, 2018

نتایج حاصل از تحلیل مدل AHP نشان می‌دهد که در بین مؤلفه‌های مورد ارزیابی در بخش طبیعی، وجود دریاچه‌ها و آب‌بندهای طبیعی و مصنوعی در سطح شهر با کسب امتیاز ۰,۲۲۹ در جایگاه نخست واقع شده است و نشان‌دهنده میزان اهمیت آن در بین مؤلفه‌های مورد ارزیابی می‌باشد. توپوگرافی شهری و کوه‌های سر به فلک کشیده اطراف شهر در جایگاه‌های دوم و سوم واقع شده‌اند و سایر مؤلفه‌ها نیز با توجه به امتیازات آن‌ها در رتبه‌های بعدی واقع شده‌اند. ارزیابی شاخص‌های فرهنگی در محدوده مورد مطالعه نشان می‌دهد که وجود موزه‌های تاریخی و فرهنگی معتبر از لایه‌های مختلف تاریخی، تعدد بناها و یادبود ادوار گذشته و پل‌های تاریخی با کاربری‌ها مختلف و نقش آن‌ها در ادوار مختلف به ترتیب در جایگاه‌های اول تا سوم واقع شده‌اند و نشان‌دهنده میزان اهمیت آن در بین مؤلفه‌های مورد سنجش می‌باشد (جدول ۳).

۱۲۲. فصلنامه علمی - پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی - سال پانزدهم، شماره سوم، تابستان ۱۴۰۲

برگزاری نمایشگاه‌ها و جشنواره‌های متناسب با شرایط	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۱۳۰۰	۳۵۰۰	۳۰۰۰	۵۵۰۰	۷۵۰۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۵۱۰۰	۸۵۰۰	۳۵۰۰	۵
داشتن کلیسا در شهر	۳۳۱۰	۵۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۵۵۰۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۷
شناخت آداب و رسوم اجتماعی ساکنان شهری	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۱۱
شناخت زبان و گویش‌های محلی شهرها	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۱۰
وجود ابنه‌ها در سطح شهر	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۱
مکان‌های مربوط به حوادث مهم یا افراد مشهور	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۲۱
وجود مساجد متعدد در سطح شهر	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۳۳۱۰	۲۱

Source: authors, 2018

در ارتباط با جاذبه‌های ورزشی نیز شاخص‌هایی مورد ارزیابی قرار گرفت است که بر اساس آن، رویدادهای ورزشی با کسب امتیاز ۰,۳۸۰ در جایگاه نخست واقع شده‌اند و مهم‌ترین اثرگذاری را در بین مؤلفه‌های مورد سنجش دارند. برگزاری مسابقات ورزشی محلی، ملی و بین‌المللی در شهرها با امتیاز ۰,۲۷۹ در رتبه دوم و مؤلفه برگزاری جشنواره‌های ورزشی با کسب امتیاز ۰,۱۷۵ در رتبه سوم واقع شده است (جدول ۴).

جدول ۴. شاخص‌های ورزشی مورد ارزیابی دره خرم‌آباد

Table 4: Sports indicators evaluated in Khorram Abad valley

شاخص	ماتریس مقایسات نرمال شده (ورزشی)				وزن معیارها	رتبه
رویدادهای ورزشی	۰.۳۶۳۶	۰.۶۴۸۶	۰.۴۰۰۰	۰.۱۱۱۱	۰.۳۸۰۸	۱
برگزاری مسابقات ورزشی محلی، ملی و بین‌المللی در شهرها	۰.۰۹۰۹	۰.۱۶۲۲	۰.۲۰۰۰	۰.۶۶۶۷	۰.۲۷۹۹	۲
برگزاری کمپ‌های ورزشی	۰.۱۸۱۸	۰.۱۶۲۲	۰.۲۰۰۰	۰.۱۱۱۱	۰.۱۶۳۸	۴
برگزاری جشنواره‌های ورزشی	۰.۳۶۳۶	۰.۰۲۷۰	۰.۲۰۰۰	۰.۱۱۱۱	۰.۱۷۵۴	۳

Source: authors, 2018

۱۲۴. فصلنامه علمی - پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی - سال پانزدهم، شماره سوم، تابستان ۱۴۰۲

۷	وجود استخرهای شنا مدرن و تعدد آنها در شهر	۶۸۲۰۰	۸۸۰۱۰	۷۶۳۰۰	۶۳۸۱۰	۸۶۳۰۰	۶۶۰۰	۵۰۶۰۰	۶۵۰۰	۶۱۵۱۰	۶۵۲۰۰	۸۵۶۰۰	۸۱۰۱۰	۸۸۴۰۰	۱۳۸۰۰
۶	وجود بازارهای سنتی و تاریخی در شهر	۶۸۲۰۰	۶۸۲۰۰	۶۳۰۱۰	۷۳۸۱۰	۷۸۳۰۰	۶۶۰۰	۵۰۶۰۰	۷۱۱۰۰	۸۱۰۱۰	۶۷۶۰۰	۷۸۲۰۰	۵۰۸۱۰	۵۶۲۰۰	۸۸۰۰
۸	وجود پیست‌های ورزشی با توجه به شرایط محیطی	۶۸۲۰۰	۶۸۵۰۰	۱۱۵۰۰	۶۳۸۱۰	۷۸۳۰۰	۶۶۰۰	۲۰۴۰۰	۶۵۰۰	۶۰۵۰۰	۶۸۳۱۰	۶۸۳۰۰	۱۷۶۰۰	۸۱۶۱۰	۵۷۲۰۰
۹	وجود کلوب‌ها و فضاهای سرگرم‌کننده	۷۵۸۱۰	۶۸۵۰۰	۱۱۵۰۰	۳۷۱۰۰	۳۷۶۰۰	۸۱۰۰	۲۰۴۰۰	۶۵۰۰	۶۰۵۰۰	۸۳۰۰	۷۸۲۰۰	۱۳۳۰۰	۶۸۱۰	۶۵۰۰
۱۰	وجود سینماها در شهر	۱۰۱۰۰	۵۱۸۰۰	۱۶۳۰۰	۷۳۸۱۰	۳۷۶۰۰	۵۶۳۰۰	۲۰۱۰۰	۸۳۱۰۰	۶۰۵۰۰	۸۳۰۰	۸۵۶۰۰	۱۷۶۰۰	۵۶۲۰۰	۰۰۳۰۰
۱۲	وجود سالن‌های تئاتر در محیط‌های مناسب شهری	۲۵۰۰	۷۱۰۰	۱۱۵۰۰	۶۳۸۱۰	۶۳۳۰۰	۸۱۰۰	۲۰۴۰۰	۶۵۰۰	۶۵۰۰	۱۱۰۱۰	۶۸۳۰۰	۸۱۰۱۰	۸۸۴۰۰	۱۶۳۰۰
۱۱	وجود سالن‌های کنسرت در شهر	۶۸۳۰۰	۶۳۳۰۰	۱۱۵۰۰	۶۳۸۱۰	۸۶۳۰۰	۸۱۰۰	۱۹۱۰۰	۵۶۲۰۰	۶۰۵۰۰	۵۶۱۰۰	۶۰۱۰۰	۱۳۳۰۰	۷۶۶۰۰	۸۶۴۰۰
۱۳	وجود یا ساخت شهرسازی متعدد در مسیر ورود شهر و محله‌های شهری	۶۸۲۰۰	۸۸۰۱۰	۱۱۵۰۰	۵۶۲۰۰	۶۳۳۰۰	۶۶۰۰	۲۰۴۰۰	۷۱۱۰۰	۸۱۰۱۰	۵۶۱۰۰	۶۸۳۰۰	۳۱۱۰۰	۸۸۴۰۰	۵۸۳۰۰

Source: authors, 2018

- ارزیابی عوامل داخلی (IFE) مؤثر بر گردشگری شهر خرم آباد

هدف این مرحله شناسایی و ارزیابی نقاط ضعف و قوت داخلی، فرصت‌ها و تهدیدات پیش روی توسعه گردشگری در دره خرم آباد می‌باشد. در همین راستا با بهره‌گیری از نظر کارشناسان و صاحب‌نظران، فهرستی از عوامل شناسایی و مورد تحلیل قرار گرفت که نتایج آن‌ها در جداول ۶ و ۷ آورده شده است.

جدول ۶. عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف)

Table 6: Internal factors (strengths and weaknesses)

شاخص	عوامل داخلی	ضریب	رتبه	امتیاز
قوت	دارا بودن چشم‌اندازهای زیبای طبیعی نظیر رودخانه، غار، محصور بودن در کوه، چشمه‌های موجود در شهر	۰.۰۸۳۳۳۳	۴	۰.۳۳۳۳۳۳
	وجود شیب و عناصر ارتفاعی مجاور مرکز شهر جهت خوانایی بیشتر آن	۰.۰۶۲۵	۳	۰.۱۸۷۵
	وجود محوطه‌های جنگل‌کاری شده در دامنه‌های کوه‌های سفیدکوه، مدینه، مخمل کوه به‌عنوان عناصر محدودکننده شهر خرم‌آباد	۰.۰۶۲۵	۳	۰.۱۸۷۵
	گسترده‌گی بهینه منطقه شهری	۰.۰۶۲۵	۳	۰.۱۸۷۵
	دسترسی مناسب به منابع و جاذبه‌های گردشگری در محدوده مورد مطالعه	۰.۰۸۳۳۳۳	۴	۰.۳۳۳۳۳۳
	مستعد بودن و آماده بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری	۰.۰۸۳۳۳۳	۴	۰.۳۳۳۳۳۳
	وجود باغات در پیرامون مرکز شهر	۰.۰۶۲۵	۳	۰.۱۸۷۵
	قرارگیری در مرکز استان لرستان	۰.۰۸۳۳۳۳	۴	۰.۳۳۳۳۳۳
	راسته‌بازار تاریخی شهر به‌عنوان حوزه با قابلیت خدمات مرکز شهری و گردشگری شناخته می‌شود. هویت اقتصادی و اجتماعی بازار در ترکیب با ویژگی‌های کالبدی آن و مجموعه عناصر مذهبی مانند امامزاده زیدبن علی و راسته بازار طلافروشان و کاروانسرای سید رضا و بازار میوه و سبزی و محور گردشگری متصل به پیکره بازار در اطراف خانه سنتی آخوند ابو و مقبره باباطاهر در زمره این پتانسیل، قابلیت احیا دارند	۰.۰۸۳۳۳۳	۴	۰.۳۳۳۳۳۳
	محیطی خوش‌منظر و زیبا از لحاظ جاذبه‌های طبیعی و انسانی	۰.۰۸۳۳۳۳	۴	۰.۳۳۳۳۳۳
ضعف	تمایل سیستم کلان‌مدیریتی به توسعه گردشگری	۰.۰۸۳۳۳۳	۴	۰.۳۳۳۳۳۳
	پایین بودن ضریب امنیت اجتماعی به دلیل مساعد بودن شرایط جرم خیزی، بزهکاری و آسیب‌های اجتماعی از جمله اعتیاد در مناطق دارای جاذبه‌های گردشگری - تاریخی نظیر محله درب باباطاهر و پشت بازار	۰.۰۲۰۸۳۳	۱	۰.۰۲۰۸۳۳
	ضعف در کار بری‌های مکمل و پشتیبان فعالیت گردشگری در شهر خرم‌آباد	۰.۰۴۱۶۶۷	۲	۰.۰۸۳۳۳۳
	ضعف کیفی و کمی خدمات زیرساختی و تسهیلات رفاهی گردشگری	۰.۰۴۱۶۶۷	۲	۰.۰۸۳۳۳۳
	اجرا و تبلیغات برنامه‌ریزی، زمینه در گردشگری مدیریت توانایی‌های نارسائی	۰.۰۴۱۶۶۷	۲	۰.۰۸۳۳۳۳
	کمبود نیروی انسانی آموزش‌دیده در زمینه گردشگری	۰.۰۲۰۸۳۳	۱	۰.۰۲۰۸۳۳
	مدیریت نامناسب پارک‌های جاذب گردشگر	۰.۰۲۰۸۳۳	۱	۰.۰۲۰۸۳۳
	عدم رونق اقتصادی کافی حاصل از خدمات گردشگری	۰.۰۴۱۶۶۷	۲	۰.۰۸۳۳۳۳
	کمبود پارکینگ	۰.۰۲۰۸۳۳	۱	۰.۰۲۰۸۳۳
	فصلی بودن گردشگری	۰.۰۴۱۶۶۷	۲	۰.۰۸۳۳۳۳
... (و شهری منطقه‌ای، ملی، برنامه‌ریزی گردشگری و مدیریت قوانین و ضعف مقررات	۰.۰۴۱۶۶۷	۲	۰.۰۸۳۳۳۳	
جمع		۱	۳,۶	

نتایج تحلیل جداول ۵ و ۶ نشان می‌دهد که دارا بودن چشم‌اندازهای زیبای طبیعی نظیر رودخانه، غار، محصور بودن در کوه، چشمه‌های موجود در شهر و قرار گرفتن در مرکز استان به‌عنوان مهم‌ترین نقاط قوت و عواملی مانند پایین بودن ضریب امنیت اجتماعی، کمبود پارکینگ، کمبود نیروی انسانی آموزش‌دیده در زمینه گردشگری و مدیریت نامناسب مهم‌ترین نقاط ضعف توسعه گردشگری هستند.

جدول ۷. عوامل خارجی(فرصت‌ها و تهدیدها)

Table 7: External factors (opportunities and threats)

شاخص	عوامل خارجی	ضریب	رتبه	امتیاز
فرصت‌ها	افزایش انگیزه دولت و بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در گردشگری	۰.۰۴۸۱۹۳	۴	۰.۱۹۲۷۷
	در بخش شمال غربی بافت تاریخی و پشت عمارت میرملاس که در دوران پهلوی برای عمارت شهرداری آن زمان احداث شده‌اند، صخره پیش‌آمده‌ای وجود دارد که همچون بال نهنگ اوج می‌گیرد و نظرگاهی را در فضاهای گمشده شهر، نمایان می‌سازد. بافت کوهستانی یادشده قابلیت ایجاد پارک صخره‌ای را در ترکیب با مجموعه جنگل‌کاری شده پشت عمارت کنونی شهرداری دارا می‌باشد. از این نقطه می‌توان نظاره‌ای برای دیدن قلعه از فاصله‌ای مطلوب و مشرف، ایجاد کرد و بر مجموعه چشم‌اندازهای توریستی شهر و بافت تاریخی افزود. پناهگاه پاسنگر در موقعیت یادشده می‌تواند نظاره گمشده شهر باشد	۰.۰۴۸۱۹۳	۴	۰.۱۹۲۷۷
	امکان استفاده از اعتبارات ملی و استانی به‌منظور ارتقاء و بهبود صنعت گردشگری در منطقه	۰.۰۳۶۱۴۵	۳	۰.۱۰۸۴۳
	برخوردراری از قدمت و سابقه تاریخی و شکل‌گیری هویت اجتماعی و فرهنگی	۰.۰۳۶۱۴۵	۳	۰.۱۰۸۴۳
	امکان اطلاع‌رسانی و تبلیغات توسط نهادهای دولتی و خصوصی	۰.۰۴۸۱۹۳	۴	۰.۱۹۲۷۷
	غناي محیط طبیعی به‌خصوص ناهمواری‌ها، پوشش گیاهی، چشمه‌ها و رودخانه‌ها در مرکز شهر	۰.۰۴۸۱۹۳	۴	۰.۱۹۲۷۷
	فراهم نمودن فرصت‌های کارآفرینی و توسعه سایر فعالیت‌های مرتبط با گردشگری	۰.۰۴۸۱۹۳	۴	۰.۱۹۲۷۷
	نزدیکی به بازارهای اصلی گردشگری	۰.۰۳۶۱۴۵	۳	۰.۱۰۸۴۳
	اراضی کوهستانی وسیع هم‌جوار مرکز شهر و امکان توسعه فضای سبز کوهستانی در آن	۰.۰۳۶۱۴۵	۳	۰.۱۰۸۴۳
	افزایش کار و اشتغال	۰.۰۴۸۱۹۳	۴	۰.۱۹۲۷۷
	ایجاد تنوع در فعالیت‌های اقتصادی زندگی مردم بومی و افزایش درآمد	۰.۰۴۸۱۹۳	۴	۰.۱۹۲۷۷
	مشوق‌های مالی و وام‌های بلندمدت دولت جهت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۰.۰۴۸۱۹۳	۴	۰.۱۹۲۷۷
	وجود زمینه‌های متعدد سرمایه‌گذاری در مرکز شهر به‌واسطه منابع و آثار باارزش طبیعی، تاریخی، فرهنگی و تفریحی موجود در شهر	۰.۰۴۸۱۹۳	۴	۰.۱۹۲۷۷
	تهدیدات	فضای باز حاشیه دو طرف رودخانه در حوزه‌ای که می‌توان آن‌ها پای قلعه نامید، فرصت‌های مداخله و احیای باغ‌های حاشیه رودخانه و زمینه‌های ایجاد پارک خطی و تفرجگاه عمومی شهر محسوب می‌شوند. این محدوده را به‌عنوان مسیرهای پیاده برای گشت‌وگذار در ساحل رودخانه می‌توان ساماندهی نمود	۰.۰۴۸۱۹۳	۴
امکان بهره‌گیری از مشارکت مردمی در طرح‌های توسعه گردشگری شهری		۰.۰۳۶۱۴۵	۳	۰.۱۰۸۴۳
ایجاد درآمد به‌وسیله کاربری‌های متناسب با گردشگری		۰.۰۴۸۱۹۳	۴	۰.۱۹۲۷۷
ارتقاء تفکر اقتصاد سفر و گردشگری		۰.۰۳۶۱۴۵	۳	۰.۱۰۸۴۳
کسب درآمد از تبدیل اراضی اطراف رودخانه به پارک منطقه‌ای یا کاربری‌های جذاب گردشگر		۰.۰۳۶۱۴۵	۳	۰.۱۰۸۴۳
ساماندهی فعالیت‌های مربوط به گردشگری		۰.۰۳۶۱۴۵	۳	۰.۱۰۸۴۳
نارسایی و نقصان در زیرساخت‌ها و تأسیسات شهری جهت جذب گردشگر		۰.۰۲۴۰۹۶	۲	۰.۰۴۸۱۹
وضعیت نامناسب شبکه معابر منتهی به جاذبه‌های گردشگری		۰.۰۲۴۰۹۶	۲	۰.۰۴۸۱۹
فروزدگی بناهای تاریخی جذاب گردشگر نظیر گرداب سنگی و سنگ نبشته	۰.۰۲۴۰۹۶	۲	۰.۰۴۸۱۹	
عدم توجه مسئولین به دیگر جاذبه‌های گردشگری شهر خرم‌آباد و صرفاً تأکید کردن بر قلعه که منجر به انزوای گردشگری شهر خرم‌آباد خواهد شد	۰.۰۲۴۰۹۶	۲	۰.۰۴۸۱۹	

اهمیت دره خرم آباد در توسعه پایدار گردشگری با رویکرد فراهم نمودن زمینه مثبت در میراث جهانی... ۱۲۷

۰.۰۱۲۰۵	۱	۰.۰۱۲۰۴۸	از بین رفتن فرهنگ‌های بومی و تداخل اجتماعی - فرهنگی ناشی از وجود گردشگر
۰.۰۱۲۰۵	۱	۰.۰۱۲۰۴۸	آلودگی زیست‌محیطی در اثر بی‌توجهی گردشگران
۰.۰۴۸۱۹	۲	۰.۰۲۴۰۹۶	عدم مدیریت هماهنگ و یکپارچه گردشگری شهری
۰.۰۴۸۱۹	۲	۰.۰۲۴۰۹۶	استعداد فضایی برخی جاذبه‌های گردشگری موجود در شهر خرم‌آباد جهت ارتکاب بزه و پایین بودن ضریب امنیت در برخی فضاهای جاذب گردشگر
۰.۰۱۲۰۵	۱	۰.۰۱۲۰۴۸	عدم کسب سرمایه مناسب به‌واسطه کوتاه بودن مدت اقامت گردشگران
۳,۳	۱		جمع

Source: authors, 2018

علیرغم وجود فرصت‌های متعدد توسعه گردشگری در دره خرم‌آباد، نبود زیرساخت مناسب توسعه گردشگری در شهر، از بین رفتن فرهنگ‌های بومی و تداخل اجتماعی - فرهنگی ناشی از وجود گردشگر و عدم کسب سرمایه مناسب به‌واسطه کوتاه بودن مدت اقامت گردشگران از مهم‌ترین تهدیدات گردشگری محدوده مورد مطالعه محسوب می‌شوند که بایستی مدنظر برنامه ریزان و سازمان‌های متولی قرار گیرند.

پس از محاسبه امتیاز نهایی مربوط به ارزیابی عوامل درونی و بیرونی، موقعیت استراتژیک دره خرم‌آباد و میزان اهمیت آن در توسعه گردشگری و چگونگی حفظ و صیانت آن تعیین می‌گردد. بدین ترتیب راهبردهای قابل قبول از میان این راهبردهای چهارگانه انتخاب می‌گردد (جدول ۸ و شکل ۳).

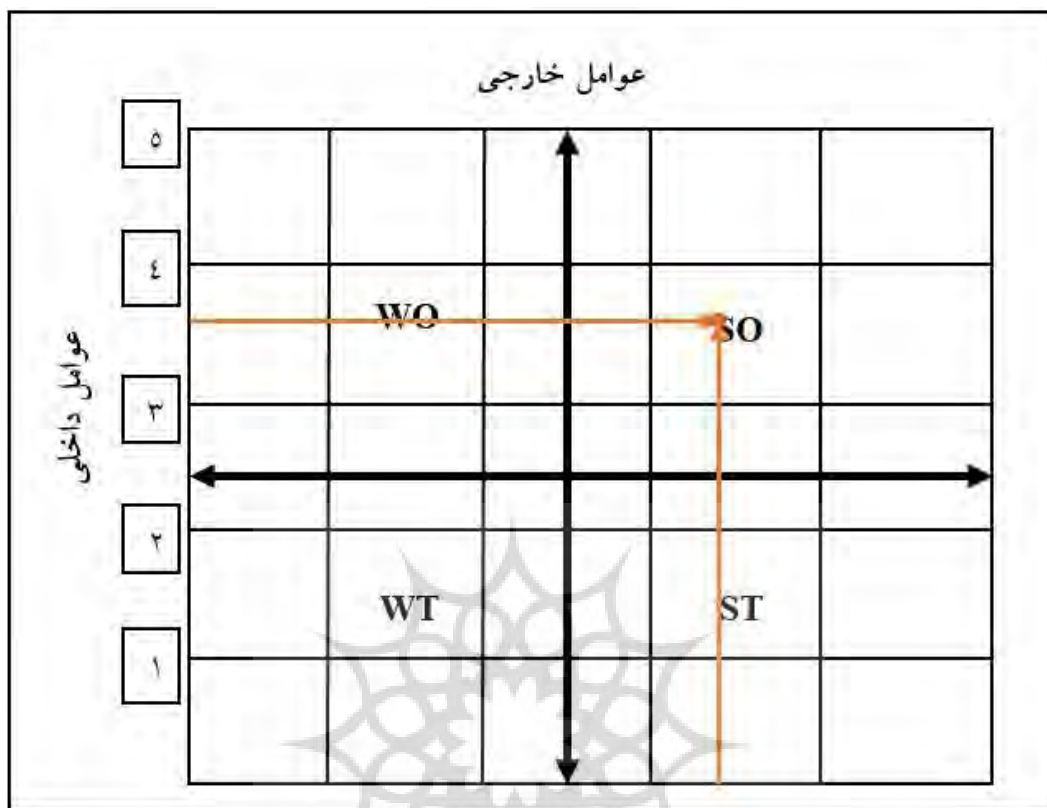
جدول ۸. ارزیابی نهایی عوامل درونی و بیرونی (IE)^۱

Table 8: Final evaluation of internal and external factors (IE)

عوامل داخلی		عوامل خارجی	
تهدیدات (T)	فرصت (O)	ضعف (W)	قوت (S)
۰,۳	۲,۹	۰,۵۸	۳,۰۸
ترکیب عوامل			
WO	ST	WT	SO
۳,۴	۳,۳	۰,۸	۵,۹
راهبرد انطباقی	راهبرد اقتضایی	راهبرد تدافعی	راهبرد تهاجمی

Source: authors, 2018

^۱ . Internal- External (IE)

شکل ۳. تحلیل کمی راهبردها (Source: authors, 2018)

Figure 3: Quantitative analysis of strategies

بر این اساس، در شرایط کنونی توسعه‌ی و مدیریت گردشگری در دره خرم‌آباد بر راهبردهای تهاجمی تأکید می‌شود و راهبردها به سمتی میل می‌کند تا بتواند با استفاده از مزایا، پتانسیل‌ها و فرصت‌هایی که از محیط خارج از منطقه حاکم است و همچنین نقاط قوتی که در داخل محدوده مورد مطالعه وجود دارد، با مدیریت مطلوب و کارآمد، این محدوده مکانی را به سمت توسعه پایدار سوق دهد تا بتوان از پتانسیل‌های این منطقه در جهت بهبود وضعیت محدوده و استفاده حداکثری از ظرفیت و پتانسیل‌های آن به نحوه مطلوب استفاده کرد.

-تحلیل مؤلفه‌های مؤثر بر توسعه گردشگری دره خرم‌آباد با استفاده از تکنیک تاپسیس

جهت ارزیابی میزان اثرگذاری مؤلفه‌های اثرگذار بر توسعه گردشگری در دره خرم‌آباد از تکنیک تاپسیس بهره گرفته شد که در جدول ۹ مهم‌ترین مؤلفه‌های مورد مطالعه و جایگاه هر یک از آن‌ها آورده شده است.

جدول ۹. رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری دره خرم آباد

Table 9: Ranking of factors affecting tourism development in Khorram Abad Valley

رتبه‌بندی گزینه‌ها	مقدار	نزدیکی نسبی به راه‌حل ایده ال	فاصله از ایده آل مثبت (Si+)	معیارها
۱	۰.۵۴۹۴	C11+	۰.۰۶	سیستم مشارکتی مردم، سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی
۲	۰.۵۲۴۲	C2+	۰.۰۶۰۸	امنیت و رضایت در مناطق گردشگری
۳	۰.۵۲۲۱	C5+	۰.۰۶۰۴	تنوع بخشی به امکانات و خدمات گردشگری
۴	۰.۵۱۰۵	C9+	۰.۰۵۹۷	تبلیغات و اطلاع‌رسانی خدمات گردشگری
۵	۰.۴۸۵۶	C10+	۰.۰۵۸	تخصیص تسهیلات بانکی و حمایت‌های قانونی
۶	۰.۴۸۵۵	C7+	۰.۰۵۸	تنوع خدمات‌رسانی هتل‌ها و آژانس‌ها
۷	۰.۴۸۵۳	C16+	۰.۰۵۸	خدمات الکترونیکی گردشگری
۸	۰.۴۸۵۲	C13+	۰.۰۵۸	ساماندهی فضاهای گردشگری
۹	۰.۴۷۷۸	C1+	۰.۰۵۳۴	بازنگری در ضوابط، مقررات و مصوبات مرتبط با گردشگری
۱۰	۰.۴۶۷۱	C3+	۰.۰۵۶۹	تنوع سازی محصولات و صنایع دستی
۱۱	۰.۴۵۸۷	C6+	۰.۰۵۸۳	زیباسازی محوطه‌های گردشگری
۱۲	۰.۴۴۷۹	C12+	۰.۰۶۷۲	ارتقاء جایگاه مدیریتی
۱۳	۰.۴۳۰۸	C14+	۰.۰۶۰۳	استفاده از روش‌های نوین و بهره‌برداری از توان‌های محیطی در طراحی و ساخت تأسیسات و زیرساخت‌ها
۱۴	۰.۴۰۷۸	C15+	۰.۰۶۹۸	نیازسنجی نیروی انسانی متخصص در حیطه گردشگری
۱۵	۰.۳۲۵۴	C8+	۰.۰۷۳۴	امکانات و سرویس‌های بهداشتی
۱۶	۰.۲۸۹۹	C4+	۰.۰۸۰۷	تعدیل قیمت خدمات گردشگری

Source: authors, 2018

نتایج حاصل از محاسبات نشان داد که بهره‌گیری از سیستم مشارکتی مردم، سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی رتبه اول، امنیت و رضایت در مناطق گردشگری رتبه دوم، تنوع بخشی به امکانات و خدمات گردشگری رتبه سوم، تبلیغات و اطلاع‌رسانی خدمات گردشگری رتبه چهارم و تخصیص تسهیلات بانکی و حمایت‌های قانونی رتبه پنجم را در اولویت

بندی اقدامات در راستای توسعه گردشگری دره خرم‌آباد دارند. لازم به ذکر است که در اقدامات و برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته، می‌بایست به اولویت‌های ذیل توجه نمود. در ادامه برای دست‌یابی به نتیجه کلی، عوامل اصلی مؤثر بر توسعه گردشگری محدوده مورد مطالعه با استفاده از آزمون فریدمن مورد سنجش قرار گرفتند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. آزمون فریدمن

Table 10: Friedman test

۳۰	N
۳۰	Chi-Square
۳۰	df
۳۰	Asymp. Sig.

Source: authors, 2018

(Haeri Mazandarani, 2008) تحلیل عوامل مؤثر در توسعه گردشگری دره خرم‌آباد در قالب چهار عامل اصلی مدیریتی، پتانسیل‌های گردشگری موجود، اقتصادی و اجتماعی صورت گرفت. نتایج آزمون فریدمن نشان داد عامل مدیریتی در توسعه گردشگری دره خرم‌آباد در مقایسه با دیگر عوامل اثرگذارتر است. دیگر عوامل اثرگذار نظیر جذب سرمایه‌گذار بخش خصوصی (به‌عنوان عامل اقتصادی)، پتانسیل‌های گردشگری و عامل اجتماعی در مراتب بعدی قرار دارند (جدول ۱۱).

جدول ۱۱. رتبه‌بندی کلی عوامل اثرگذار بر توسعه گردشگری در دره خرم‌آباد بر اساس آزمون فریدمن

Table 11: General ranking of the factors influencing the development of tourism in Khorram Abad Valley based on Friedman's test.

رتبه	میانگین رتبه‌ها	عوامل
۴	۱.۸۰	اجتماعی
۳	۲.۴۵	پتانسیل‌های گردشگری
۱	۳.۰۰	مدیریتی
۲	۲.۷۵	اقتصادی

Source: authors, 2018

دستاورد پژوهشی و نتیجه گیری

گستره منظر فرهنگی دره خرم آباد، منطبق بر پهنه‌ای است که الگوهای مشابهی از تمدن، فرهنگ، هنر، تاریخ و به‌طور کلی سیمای تاریخی فرهنگی بر آن حاکم می‌باشد. این الگوها و قواعد متأثر از قطب‌های فرهنگی قدرتمند منطقه و در قالب مواد فرهنگی، بروز عینی پیدا کرده است. در راستای توسعه گردشگری دره خرم آباد و فراهم نمودن زمینه ثبت جهانی آن مؤلفه‌های اثرگذار مورد مطالعه قرار گرفتند. نتایج حاصل از محاسبات مدل تاپسیس نشان داد بهره‌گیری از سیستم مشارکتی مردم، سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی، امنیت و رضایت در مناطق گردشگری، تنوع‌بخشی به امکانات و خدمات گردشگری، تبلیغات و اطلاع‌رسانی خدمات گردشگری و تخصیص تسهیلات بانکی و حمایت‌های قانونی به ترتیب رتبه یک تا پنج را در اولویت‌بندی اقدامات جهت توسعه گردشگری دره خرم آباد دارند. نتایج مطالعه رجب‌زاده و همکاران (۱۳۹۵) در بررسی نقش جوامع میزبان در پشتیبانی از توسعه گردشگری استان گیلان بیانگر این است که رضایت‌مندی در مناطق گردشگری از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر حمایت از توسعه گردشگری است (Rajabzadeh et al., 2016). همچنین ویژگی‌های مهم طبیعی و تاریخی دره خرم آباد مانند یکی از کهن‌ترین سکونتگاه‌های بشری، محیط طبیعی و زیست‌بوم مناسب، تسلسل فرهنگ‌ها و توالی تمدن‌ها و تنوع فرهنگی در دره خرم آباد، اهمیت ثبت جهانی و اصالت و تمامیت محدوده مورد مطالعه را نشان می‌دهند. نتایج حاصل از تحلیل ویژگی‌های تاریخی و طبیعی با استفاده از مدل AHP نشان داد که در بین مؤلفه‌های مورد ارزیابی در بخش طبیعی وجود دریاچه‌ها و آب‌بندها در سطح شهر، از مؤلفه‌های فرهنگی وجود موزه‌ها تاریخی و فرهنگی معتبر و در بین مؤلفه‌های تفریحی وجود پارک‌های بزرگ، بیشترین اهمیت را در بین قابلیت‌های گردشگری دره خرم آباد دارند. نتایج مطالعه مشابه یاراحمدی و شرفی (۱۳۹۵) با عنوان قابلیت‌سنجی امکانات و جدابیت‌های ژئوتوریستی دره شیرز در استان لرستان جهت ثبت به‌عنوان ژئوپارک جهانی نشان می‌دهد که باوجود قابلیت‌های ژئوتوریستی فراوان دره شیرز و اشکال منحصر به فرد ژئومورفیک، این دره نمی‌تواند به‌عنوان یک مکان مناسب جهت احداث ژئوپارک در نظر گرفته شود، زیرا دره دارای عرض کمی بوده و امکان احداث تأسیسات زیربنایی در ورودی و داخل دره وجود ندارد؛ اما با در نظر گرفتن معیارهای استاندارد بین‌المللی جهت احداث ژئوپارک و وجود غار باستانی هومیان و نقوش صخره‌ای میرملاس، طبیعت بکر و اشکال خاص ژئومورفیک در محدوده‌های اطراف دره، می‌توان مکان مناسبی جهت احداث ژئوپارک را در منطقه تعیین نمود. در صورتی که بر اساس نتایج به‌دست آمده، دره خرم آباد قابلیت‌ها و پتانسیل‌های طبیعی، تاریخی و مذهبی متعددی جهت ثبت در میراث جهانی وجود دارد (Yarahmadi and Sharafi, 2017).

تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری محدوده مورد مطالعه نشان می‌دهد که عوامل مدیریتی نقش مهم‌تری در مقایسه با دیگر عوامل مانند پتانسیل‌های گردشگری یا عوامل اجتماعی و اقتصادی دارند، زیرا مدیریت گردشگری در دره خرم آباد وابسته به بخش دولتی است و دستگاه‌های دولتی تصمیم‌گیرندگان اصلی در زمینه توسعه گردشگری هستند. اما

با ورود بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری‌های آن در چند سال اخیر، روند توسعه گردشگری در دره خرم‌آباد رو به افزایش است. نتایج مطالعه کشاورز (۱۳۹۸) نشان می‌دهد که حضور بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری در طرح‌های گردشگری به‌عنوان عامل ریشه‌ای، بیشترین تأثیر را بر توسعه گردشگری در شهر خرم‌آباد دارد (Keshavarz, 2019).

بررسی و ارزیابی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات مؤثر بر توسعه گردشگری دره خرم‌آباد نشان داد که دارا بودن چشم‌اندازهای زیبای طبیعی مانند رودخانه، غار، محصور بودن در کوه، چشمه‌های موجود در شهر، دسترسی مناسب به منابع و جاذبه‌های گردشگری و مستعد بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری مهم‌ترین نقاط قوت محدوده مورد مطالعه هستند. پایین بودن ضریب امنیت اجتماعی، کمبود نیروی انسانی آموزش‌دیده در زمینه گردشگری، مدیریت نامناسب پارک‌های جاذب گردشگر و کمبود پارکینگ در سطح شهر از مهم‌ترین نقاط ضعف محدوده به شمار می‌روند. هم‌چنین علیرغم وجود فرصت‌های متعدد توسعه گردشگری در دره خرم‌آباد، نبود زیرساخت مناسب توسعه گردشگری در شهر، از بین رفتن فرهنگ‌های بومی و تداخل اجتماعی - فرهنگی ناشی از وجود گردشگر و عدم کسب سرمایه مناسب به‌واسطه کوتاه بودن مدت اقامت گردشگران از مهم‌ترین تهدیدات گردشگری محدوده مورد مطالعه محسوب می‌شوند که بایستی مدنظر برنامه‌ریزان و سازمان‌های متولی قرار گیرند.

به‌طور کلی، وجود آثار باستانی نظیر مفرغ‌ها که به لحاظ جهانی از آثار کم‌نظیر هستند، پناهگاه‌های صخره‌ای و غارها به‌عنوان نخستین سکونتگاه‌های بشری، مجموعه تاریخی قلعه فلک الافلاک، کتیبه سنگ نبشته و آثار متعدد دیگر که از آثار قابل‌توجه در محدوده دره خرم‌آباد می‌باشند و با ضوابط جهانی سازمان یونسکو همخوانی دارد، در صورت طی مراحل قانونی و تکمیل صحیح اسناد مربوط به دره خرم‌آباد و ارسال آن‌ها، امکان این می‌رود که فضای مورد مطالعه به ثبت جهانی برسد و از اعتبارات جهانی جهت حمایت و بهبود بهره‌مند شود.

نتیجه اینکه این دره دارای آثار ویژه و شاخصی است که آن را از سایر مناطق متمایز می‌سازد. این آثار طبیعی و تاریخی واجد ارزش‌های جهانی هستند و می‌توان با یک برنامه‌ریزی کلان‌نگر این شهر را به یکی از شهرهای توریستی جهان تبدیل نمود. بنابراین پیشنهاد می‌شود در وهله اول حفاظت و احیاء منظرهای تاریخی و چشم‌اندازهای طبیعی در رأس سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های کلان استان قرار گیرد تا با اتخاذ رویکرد مناسب و کارآمد و با مدیریتی قوی با محوریت استانداری و مشارکت دستگاه‌های مسئول و بخش خصوصی تحت سیاست‌های حمایتی و تشویقی و معافیت‌های لازم بتوان آن را کنترل و هدایت نمود و با دستیابی به مقاصد و اهداف راهبردی موردنظر، زمینه توسعه پایدار را در این شهر و استان ایجاد نمود. هم‌چنین در صورت اعمال سیاست‌های مناسب مدیریتی و مدیریت یکپارچه و مشارکتی ارگان‌های دولتی مانند اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری؛ جهاد کشاورزی؛ سازمان حفاظت محیط‌زیست و جوامع محلی نسبت به حفاظت از میراث طبیعی، فرهنگی دره خرم‌آباد و انجام اقدامات مناسب، امکان ثبت جهانی دره باوجود قابلیت‌های موجود وجود خواهد داشت.

References

- Abbasi, Bazgir, B., Ollé, A., Tumung, L., Becerra-Valdivia, L., Douka, K., Higham, T., & Blain, H. A. (2017). Understanding the emergence of modern humans and the disappearance of Neanderthals: Insights from Kaldar Cave (Khorramabad Valley, Western Iran). *Scientific reports*, Vol 7, pp 1-16.
- Beyranvandzadeh, M. (2018), Study the Importance of Khorram abad Valley in Sustainable Development of Provincial Tourism and Providing Grounds for Registration in a Global List, *cultural heritage, handicrafts and tourism organization, lorestan province*.(In persian)
- Choi, H., & Sirakaya, E. (2006). Sustainable indicators for managing community tourism, *Tourism Management*, Vol 22, pp 1274-1289.
- Craig-Smith, S. J. (2005). Global Warming and Tourism in Oceania. *Oceania: A Tourism Handbook*, 17, 353.
- Cultural heritage, handicrafts and tourism organization Lorestan province, Netpa Consulting Engineers Co, 2009, Structural Studies of Detailed Design of Tourism in Khorram abad, Two volumes, Proposed Operational Projects in Khorramabad County.
- De Luca, G.; Shirvani Dastgerdi, A.; Francini, C.; Liberatore, G. (2020). Sustainable Cultural Heritage Planning and Management of Overtourism in Art Cities: Lessons from Atlas World Heritage. *Sustainability*, Vol12(9), pp 1-12.
- Dodds, R., & Joppe, M. (2003). The application of ecotourism to urban areas, *Tourism*, Vol 51(2), pp 157-164.
- Ebrahimzadeh, I., Maleki, G.A., & Farhadinejad, H. (2015), Strategic Planning of Tourism Development with Emphasis on Sustainable Development in Khorram Abad Region, *journal of Geography and urban-regional integration*, Vol 5(14), pp 1-24.(In persian)
- Ghaderi, E., & Earabi, S.S. (2019). Effects of tourism on the sustainability of cities along the way (Case study: Zirab city), *New Attitudes in Human Geography*, Vol 11(4), pp 239-260.(In persian)
- Goeldner, C .R., & Ritchie, J.R.B. (2003). *Tourism: Principles, Practices, And Philosophies*, 9th ed. NY: John Wiley & Sons, Inc.
- Hajinejad, A., Pourtaheri, M., & Ahmadi, A. (2010). People's Participation and Rural Development in Solgi District of Nahavand County. *Human Geography Research*, 42(4), 91-109.
- Iliopoulou-Georgudaki, J., Theodoropoulos, C., Konstantinopoulos, P., & Georgoudaki, E. (2017), Sustainable tourism development including the enhancement of cultural heritage in the city of Nafpaktos-Western Greece, *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, Vol 24(3), pp 224-235.
- Ismagilova, G., Safiullin, L., & Gafurov, I. (2015). Using historical heritage as a factor in tourism development. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Vol 188, pp157-162.
- Jean-René, M., Yi-De, L & Chi-Fan, L. (2020). Tourism development at World Heritage Site: The case of Loire Valley in France, *Journal tourism and heritage*, Vol 2, pp 1-21.
- Kazemi, M., Esmaili, M.R., & Baygi Firouzi, A.Y. (2012), Formulation and prioritization of suitable strategies for sustainable tourism development (Case study: Lorestan Province), *Tourism Management Studies*, Vol 7(19), pp 69-89.(In persian)
- Keshavarz, M. (2019), Identifying factors influencing on Sustainable Tourism Development using interpretive structural modeling (ISM) in Khorramabad, *urban tourism*, Vol 6(1), pp 121-134.(In persian)
- Keshavarz, M., Ghadiri Masoum, M., Ayashi, A., & Sarparast, H. (2016), Analysis of sustainable tourism development strategies based on the "internal-external matrix" model and SWOT strategic analysis (case study: Khorram abad county), *Journal of Geographic Space*, Vol 54, pp 4-21.(In persian)
- Law, C. (2002). *Urban Tourism: The Visitor Economy and the Growth of Large Cities*, Continuum: London.

- Lee, T.H. & Liu, R.T. (2011). Strategy formulation for the recreational areas of Central Taiwan: An application of SWOT (strengths, weaknesses, opportunities, threat), *analysis Journal of Hospitality Management and Tourism*, Vol 2(3), pp 38-47.
- Maghsoudi, M., Dehestani, H., Baharvand, M., & Hajikarimi, Z. (2019), Identification, Assessment and Raking of Geomorphosites: A Guide to Sustainable Tourism Development. Case Study of Khorramabad County in Iran, *Journal of Environmental Management And Tourism*, Vol 10(1), pp 252-265.
- Maghsoudi, M., Moradi, A., Moradipour, F., & Nezammahalleh, M. A. (2018). Geotourism Development in World Heritage of the Lut Desert. *Geoheritage*, 1-16.
- Mohammad Yeganeh, B., Cheraghi, M., & Nasiri, S. (2021). Assessing the effects of tourism development on reducing poverty and economic empowerment, Case study: villages of Parsabad Moghan city, *New Attitudes in Human Geography*, Vol 13(1), pp 194-209.(In persian)
- Moradipour, F., Moghimi, E., Beglou, M. J., & Yamani, M. (2020), Assessment of Urban Geomorphological Heritage for Urban Geotourism Development in Khorramabad City, Iran. *Geoheritage*, Vol 12(2).
- Mousaei, M., Hashemi, S., & Ebrahimi, M. (2012), Sociological Study of Sustainable Tourism Development in Iran, Barriers, Challenges, and Solutions, *Quarterly Journal of Social Sciences*, Vol 16, pp 25-50.(In persian)
- Negaresh, H., Parvaneh, B., & Mehdi Nasab, M. (2013), Feasibility of Tourism Development the Wetlands Puldokhtar by Model SWOT, *Quarterly journal of the studies of human settlements planning*, Vol 8(22), pp 1-14.(In persian)
- Nieati, M.R. (2020), Analysis of the role of tourism resources in the sustainable development of tourism in Hyderabad city, India, *New Attitudes in Human Geography*, Vol 12(2), pp 457-474.(In persian)
- Pearce, D. (2001). Tourism, trams and local government policy-making in Christchurch, New Zealand, *Current Issues in Tourism*, 4(2-4), pp 331-354.
- Rajabzadeh, A., Mohamampor, N., Azar, A., & zargham H. (2016), The Role of Host Communities In Support Of Tourism Development: Gilan Province, *ORMR*, Vol 6 (2), pp 125-139.(In persian)
- Saraei, M., Nouri, M., & Asiabani, Z. (2018), A sustainable tourism development strategy in the city of Neyriz using strategic SOAR analysis, *Geographical Research on Desert Areas*, Vol 6(1), pp 51-74.(In persian)
- Saraei, M.H., & Shamshiri, M. (2013), Tourism situation study in the city of Shiraz towards sustainable development using the SWOT Technique, *Geography and Environmental planning*, Vol 24(1), pp 69-88.(In persian)
- Shahabian, P. (2011), Analyzing The Roles and Impacts of Urban Tourism on Sustainable Urban Development; Focusing on Citizens Perception, Armanshahr architecture and urban development, Vol 4(7), pp 121-132.(In persian)
- Sharafi, S., Fouladvand, S., Simpson, I., & Alvarez, J. A. B. (2016). Application of pattern recognition in detection of buried archaeological sites based on analysing environmental variables, Khorramabad Plain, West Iran. *Journal of Archaeological Science: Reports*, Vol 8, pp 206-215.
- Statistical centre of Iran, (2016). Lorestan province statistical yearbook.
- Suzuki, D. A., & Takagi, H. (2018). Evaluation of geosite for sustainable planning and management in geotourism. *Geoheritage*, Vol 10(1), pp 123-135.
- Tayebi, S.K., Jabbari, A., & Babaki, R. (2008), investigating of causality relationship between international tourism and economic growth: Iran, *OECD and selected countries, science and Development*, Vol 15(24), pp 65-87.(In persian)
- Timur, S., & Getz, D. (2009). Sustainable tourism development: How do destination stakeholders perceive sustainable urban tourism? *Sustainable Development*, 17(4), pp 220-232.

اهمیت دره خرم آباد در توسعه پایدار گردشگری با رویکرد فراهم نمودن زمینه ثبت در میراث جهانی... ۱۳۵

- Xiao, w., Mills, j., Guidi, G., Rodríguez-Gonzálvez, P., Gonizzi Barsanti, S., & González-Aguilera., D. (2018), Geoinformatics for the conservation and promotion of cultural heritage in support of the UN Sustainable Development Goals, *Journal of Photogrammetry and Remote Sensing*, Vol 142, pp ۶۶۶-۶۹۹.
- Yarahmadi, D., & Sharafi, S. (2017), an Investigation of the Capacities and Attractions of Shirz Valley Geotourism as a Future Geopark in Lorestan Province, *Geographical Journal of Tourism Space*, Vol 6(21), pp 19-40.(In persian)
- Zhang, S., Xiong, K., Fei, G., Zhang, H., & Chen, Y. (2023). Aesthetic value protection and tourism development of the world natural heritage sites: a literature review and implications for the world heritage karst sites, *Heritage Science*, Vol 11(30), pp 1-18.
- Zivyar, P., Teymoori, S., & Norouzi, M. (2013), Feasibility of Tourism Industry in Khorram Abad based on SWOT Analytical Model, *Quarterly geographical journal of territory(sarzamin)*, Vol 10(37), pp 73-88.(In persian)

The Importance of Khorram Abad Valley in the Sustainable Development of Tourism with the Approach to Providing basis for Registration in the World Heritage

Maryam Beyranvandzadeh

Ph.D. in Geography and Urban Planning, Researcher at Acecr Lorestan, Khorram abad, Iran.
Siyamack Sharafi*

Associate Professor, Department Geography sciences, Lorestan University, Khorram abad, Iran.

Nobakht Sobhani

Ph.D. in Geography and Urban Planning, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

---

Abstract

Introduction

Many development planners and politicians regard the tourism industry as one of the main pillars of sustainable development, so that many countries consider tourism as the main source of income, employment, private sector growth and infrastructure development. Sustainable development is one of the most important development strategies that in the tourism sector should help improve the quality of life of the residents, improve the economic benefits and protect the natural environment of the communities, and provide a high quality experience for visitors and tourists. Khorram Abad city in the center of Lorestan province and western Iran, although it has been selected by the United Nations as a pilot for the implementation of sustainable urban development through tourism, but failure to reach the principles of tourism sustainability in the Khorram Abad Valley (southern part of Khorram Abad city), despite the numerous natural and historical potentials that date back to the latest archaeological finds dating back over 50,000 years, has led, despite efforts Abundantly, the field of recording this valley in the world heritage remains unconcealed. Therefore, the purpose of this research is to study and analyze the tourism characteristics of the Khorram Abad Valley and provide necessary strategies for recording the valley in the World Heritage.

Materials and Methods

This research is based on analytical-field research in four stages using a library resource, a researcher-made questionnaire, topographic maps 1: 25000, Arc GIS and SPSS software, and AHP, TOPSIS and SWOT models. The statistical population of the study is 30 experts in the field of tourism. In the first stage, the historical, natural, sporting, recreational and cultural attractions of the study area were gathered. Then, the effective criteria were evaluated and extracted based on the expert's opinions. In the second stage, the identification and evaluation of internal weaknesses and strengths, threats and opportunities for tourism development in the Khorram Abad Valley were investigated. In the third stage, the ranking of factors affecting the development of tourism in Khorram Abad valley using the TOPSIS model and the overall ranking of factors affecting the development of tourism in Khorram Abad Valley was based on Friedman test. In the end, analyzing the data obtained from the review of the models and presented the results.

Result & Discussion

To analyze the tourism situation in Khorram Abad Valley, the most important features in the Khorram Abad Valley, which include natural, cultural-historical, religious, recreational and

sporting capabilities, are identified and their influence on the views and opinions of tourists is used and the results of the studies were analyzed using the SWOT-AHP model. The results showed that among the indicators assessed in the natural sector (natural and artificial lakes in the city), among cultural indicators (existence of authentic historical and cultural museums from different historical layers) Among the sports indexes (sporting events) and among recreational indicators (the existence of large parks in cities), the most important and, in other words, the most important among the tourist attractions studied in each section. The study of factors influencing tourism development in the studied area using the SWOT model showed that having beautiful natural scenery such as river, cave, enclosure in the mountain, springs in the city and being located in the center of the province as the most important strengths and Factors such as the low social security coefficient, the lack of parking, the lack of trained human resources in tourism and inappropriate management are the main weaknesses in tourism development. Also, In spite of numerous opportunities for tourism development, the lack of proper infrastructure for tourism development in the city, the disappearance of indigenous cultures and socio-cultural interactions due to the presence of tourists and the lack of appropriate capital due to the shorter duration of tourist stay are among the most important threats to tourism in the area Study are considered. The analysis of the effective factors on the development of tourism in Khorram Abad valley using the TOPSIS model showed that using the participatory system of people, governmental and non-governmental organizations are ranked first in the elaboration of measures for the development of tourism in the Khorram Abad Valley. Also, analyzing the factors affecting the development of tourism in Khorram Abad Valley in terms of four main factors management, existing tourism potential, economic and social, using Friedman test showed that management factor in the development of tourism in Khorram Abad Valley is more effective than other factors.

Conclusion

In order to develop the tourism of the Khorram Abad valley and to provide its global registration as one of the oldest settlements of human civilization, the influential components were studied. The results of the analysis showed that using the participatory system of people, governmental and non-governmental organizations are of the highest importance in prioritizing measures to develop tourism in Khorram Abad Valley. Also, the important natural and historical features of the Khorram Abad valley, such as one of the oldest human habitats, the natural environment and ecosystem, the sequence of cultures and civilizations and cultural diversity in the Khorram Abad Valley shows the importance of the global registration of the study area. The result is that the valley has special historical and natural monuments that make it distinct from other areas. These natural and historical attractions have global values and can be transformed into one of the world's touring cities by means of metropolitan planning. This is when it is possible at the first stage to preserve and restore historical landscapes and natural landscapes at the head of the provincial politics and planning. It should also be possible to control and direct it by adopting an appropriate and efficient approach with strong management based on the Governing Board and the participation of the responsible authorities and the private sector under supportive and encouraging policies and exemptions. Then By achieving the desired strategic goals and objectives, created the basis for sustainable development in this city and province.

Keyword: Khorram Abad Valley, Tourist Attractions, Sustainable Tourism.

---

*(Corresponding Author) sharafi.si@lu.ac.ir